

EL CATALÀ A EUROPA: EL PROGRAMA SÒCRATES, UN PETIT AVANÇ

Miquel STRUBELL I TRUETA

A finals de 1990, els lectors recordaran que el Parlament Europeu va aprovar una Resolució sobre «la situació de les llengües a les comunitats europees i la de la llengua catalana», la ponent de la qual va ser l'eurodiputada luxemburguesa Viviane Reding. Diferents eurodiputats havien fet una feina prèvia considerable, i es donava així resposta a la petició d'oficialitat que els parlaments de Catalunya i de les Illes Balears havien presentat anteriorment a la Comunitat Europea.

Aquesta resolució reconeixia el pes social i legal de la llengua catalana, desmarcant-la d'alguna manera de la consideració de llengua minoritzada. La tercera de les seves recomanacions demana al Consell i a la Comissió que adoptin mesures que permetin assolir «la inclusió del català als programes elaborats per la Comissió per a l'aprenentatge i el perfeccionament de les llengües europees.»

En aquell moment la referència concreta era clara: el programa Lingua (creat per una Decisió del Consell publicada al DOCE núm. L 239, el 16 d'agost de 1989) tenia justament aquest objectiu.

Els programes Erasmus i Lingua varen ser creats per expirar el 1994 i ser substituïts per un o més nous programes. De fet s'englobaren en un projecte de programa d'acció comunitari batejat com a «Sòcrates». Aquest projecte, elaborat en principi per la Comissió de les Comunitats Europees (CEE), havia de ser aprovat pel Parlament Europeu (en el marc de la decisió introduïda pel Tractat de Maastricht), a més de ser informat (sense que fos vinculant) pel Comitè de les Regions.

Des del primer moment, el Programa Sòcrates manifesta la sensibilitat per dos col·lectius lingüísticament destacats: els fills dels treballadors mi-

grants i els gitanos. No es fa cap esment, en canvi, de les llengües regionals o minoritzades.

El primer document (COM(93) 708 final) fou tramès al Parlament Europeu mitjançant carta de 3 de febrer de 1994, i fou informat per la Comissió de Cultura, Joventut, Educació i Mitjans de Comunicació del Parlament Europeu (PE), el 18 d'abril de 1994. Els ponents de l'informe foren tres, incloent-hi el Sr. Heribert Barrera i Costa. L'informe de la Comissió (document A3-0250/94, de 18 d'abril de 1994, ref. PE 208.303/def.), inclou una inspirada exposició de motius, on els ponents diuen amb contundència a l'apartat sobre «disfuncions i llacunes»:

«L'avaluació dels programes europeus deixa entreveure [...] una greu llacuna: les llengües d'ensenyament de la Comunitat que no són llengües estatals es troben excloses. Aquest és el cas del català, del basc, del gallec i del gal·lès. L'exclusió d'aquestes llengües dels programes Erasmus i Lingua resta eficaçia als intercanvis a les regions en què són oficials, però també perjudica els estudiants estrangers que vénen a estudiar-hi. La perpetuació d'aquesta discriminació en el futur programa Sòcrates seria contrària al desenvolupament de l'esperit de ciutadania europea a les regions afectades.»

L'exposició de motius proposa més en concret que el Programa Sòcrates es reforci i completi en diferents àmbits, amb diferent objectius, entre els quals, i en segon lloc, hi ha el de «posar fi a les discriminacions lingüístiques, ampliant el Programa Sòcrates al conjunt de les llengües d'ensenyament de la Comunitat.»

Pot sobtar, davant d'aquestes opinions tan clares, que la superació de la «greu llacuna» només es proposi, en termes concrets, en una esmena, l'11, que afegeix a l'Atès 13, que entre els socis de diferents estats membres que puguin participar en projectes transnacionals, s'inclouin «les universitats petites o les universitats en les quals l'ensenyament s'imparteix en una llengua menys difosa».

Aquesta esmena fou acceptada per votació del Ple feta el dia 22 d'abril (PE 181.695).

El Ple, a més, acceptà una altra esmena, la 110, proposada de forma oral per l'eurodiputat Barrera. Aquesta esmena afectava el capítol I del programa proposat, el que es refereix a l'ensenyament superior, i engloba l'antic Programa Erasmus. Allà on es parla de finançar les activitats relacionades amb la preparació dels estudiants estrangers que han de participar en programes de mobilitat, que inclouen cursos de llengües «en parti-

cular pel que fa a les llengües de la Comunitat de menys difusió», el Ple del Parlament afegeix el text següent:

«Si s'escau, s'inclouran també les llengües regionals utilitzades de manera substancial a les universitats corresponents.»

Amb les esmenes aprovades pel Parlament, el projecte de programa torna a la Comissió perquè pugui modificar el contingut de la seva proposta anterior. El 16 de maig de 1994 es dona a conèixer la «Proposta modificada» (COM(94) 180 final) que argumenta la raó per la qual rebutja 56 de les 104 (*sic*) esmenes del Parlament Europeu. Ni inclou l'esmena 110 promoguda pel Sr. Barrera, ni hi fa cap esment, ben bé com si no hagués existit. És l'única esmena víctima d'aquest error.

Per tant, la proposta modificada de Programa Sòcrates que la Comissió ha de sotmetre a dictàmens del Comitè Econòmic i Social i el Comitè de Regions, abans de passar-lo novament al Parlament Europeu sortit de les urnes el mes de juny, per a la seva segona lectura, no té cap mena de referència que es pugui interpretar en un sentit favorable o tolerant a l'existència d'una llengua com la catalana.

El dictamen del Comitè Econòmic i Social porta data de 27 d'abril de 1994. El del Comitè de Regions, de 31 de maig de 1994. Cap dels dos no promou les dites llengües «regionals», i al segon comitè la proposta catalana fou rebutjada.

A continuació i després de diverses peticions per part de governs autònoms, el ministre d'Educació i Ciència espanyol, Gustavo Suárez Pertierra, va demanar davant el Consell de Ministres d'Educació, reunit a Luxemburg el 21 de juny, que el català, l'euskara, el valencià (*sic*) i el galleg s'inclouessin dins de les accions comunitàries de caràcter lingüístic del programa.

Ara bé, aquesta gestió semblà contraproduent, car la posició comuna (CE) núm. 33/94, de 18 de juliol de 1994, del Consell, publicada al *Diari Oficial de les Comunitats Europees* de 31 d'agost amb referència 94/C 244/05, no permetia la inclusió de cap llengua que no fos oficial de la Comunitat. En canvi, s'argumenta el rebuig de l'esmena del Sr. Barrera, amb quatre més que feien referència al mateix bloc de «competències lingüístiques» (batejat com a Lingua): «les citades esmenes introdueixen uns elements que rebassen les possibilitats del Program».

És més: els estats membres de la Unió, a través del Consell Europeu, introdueixen un paràgraf nou a la posició, que exclou clarament la llengua catalana del Programa Lingua (Acció 1 del capítol III, de mesures transversals). El nou segon paràgraf del punt 1 diu textualment:

«En el context del Programa Sòcrates s'entén per ensenyament de llengües estrangeres l'ensenyament, com a llengües estrangeres, de totes les llengües oficials de la Unió Europea, així com del gaèlic (una de les llengües en les quals estan redactats els tractats constitutius de les comunitats europees) i del luxemburguès (llengua parlada en tot el territori de Luxemburg).»

El Consell (màxim organisme representant dels estats membres de la UE) tanca la porta, doncs, a l'admissió del català dins el Programa Lingua, mitjançant la introducció d'una definició de les llengües que hi entren (i que són, de fet, exactament les mateixes que abans de la inclusió del Lingua dins el nou Programa Sòcrates).

La posició del govern espanyol davant del text, segons l'acta, fou d'abstenir-se, però aduint que considera insuficient el pressupost que es destina al Programa, i no per cap qüestió lingüística.

En arribar a la dita «segona lectura», per part del nou Parlament europeu, del projecte Sòcrates (doc. A4-0014), després de l'estiu, dues esmenes varen ser presentades al Ple per la Comissió de Cultura, Joventut, Educació i Mitjans de Comunicació, datades el 19 d'octubre de 1994. Un dels tres ponents fou Joan Vallvé, a qui es deu la introducció material de dues esmenes lingüístiques a l'informe de la ponència. La primera va ser votada favorablement pel plenari del mes d'octubre de 1994. Crea un atès nou, el 10 bis (que no té numeració al text definitiu, datat el 27 de gener de 1995), i diu textualment:

«Atès que determinades llengües, que tenen un estatut nacional sense ser llengües oficials de la Unió Europea, s'utilitzen en grau considerable com a llengües d'ensenyament en universitats; que l'ensenyament en aquestes llengües hauria d'oferir possibilitats per a l'accés a parts del programa relatives a l'educació superior».

En canvi, no es va votar favorablement l'esmena 20 (que pretenia introduir el tema dins l'articulat del text) amb l'argument que era sobrera. Aquesta preveia l'especificació que el finançament de la preparació lingüística dels estudiants universitaris «inclourà, si s'escau, les llengües específiques que tenen un estatut nacional sense ser llengües oficials de la Unió Europea i que s'utilitzen en grau considerable com a llengües d'ensenyament a les universitats.» (ref. PE 184.318/20, OF. EN).

Tornem, doncs, a l'esmena del preàmbul, la 10 bis. Coneguda com «l'esmena del català» en cercles comunitaris, aquest text suposa donar una

sortida als problemes (dels quals Brusselles era conscient), referents a la manca de preparació lingüística d'estudiants de tota l'Europa comunitària, que arribaven a Catalunya en el marc del Programa Erasmus sense tenir clar que no tenen a totes (ni a la majoria) les assignatures l'opció de triar entre línies en anglès, en castellà i en català, sinó que de vegades l'única opció és en català.

L'esmena de l'atès 10 *bis* va ser acollida com una gran victòria dels catalans, tot i que insisteixo que el text forma part del preàmbul i no pas de l'articulat del Programa, i alguns eurodiputats semblen no entendre'n l'abast molt limitat. Així, Mr. Mark Killilea, eurodiputat irlandès i ponent d'una resolució sobre llengües regionals i minoritzades, ha afirmat que «el Programa veu la inclusió de llengües menys difoses, tals com el català i l'irlandès, en aquella part del Programa que substitueix Lingua, i també en l'ús d'ajudes didàctiques i mètodes d'aprenentatge de llengües». Té raó pel que fa a l'irlandès. Pel que fa al català, no.

La citada esmena de l'atès 10 *bis* fou contestada per holandesos i irlandesos en el si del Comitè d'Educació (que conté representants de cada estat), però la delegació espanyola va aconseguir superar les reticències d'uns i altres.

L'esmena del preàmbul mantinguda al text definitiu, que fou aprovat per la Decisió núm. 819/95/CE del Parlament Europeu i del Consell, el 14 de març de 1995, permetria incloure —segons els seus promotors—, dins els programes de cooperació interuniversitària en què participen universitats de les terres catalanes que utilitzen substancialment el català com a llengua vehicular de l'ensenyament, un pressupost per a fer cursos específics per tal d'ensenyar la nostra llengua en aquests alumnes, d'origen lingüístic molt divers. Que s'hi inclogui o no, depèn de cada participant, i per tant cal que les autoritats universitàries mobilitzin tots els departaments en aquest sentit, incloent-hi, al meu entendre, els que participen en programes en curs en el moment de l'entrada en vigor del Sòcrates. En aquest sentit, els serveis lingüístics de cada universitat han mirat, amb les oficines Sòcrates o de Cooperació Internacional corresponents, que aquest criteri s'adopti de manera generalitzada. Una altra cosa és que les universitats continuïn o no donant informació inadequada, respecte al règim lingüístic a la docència universitària a Catalunya, als estudiants i professors estrangers que poden aspirar a participar en intercanvis.

El fet que els documents (*Guia del candidat*) per a Sòcrates/Erasmus corresponents a 1996 no facin esment exprés a l'oportunitat oberta amb l'esmena va motivar que una pregunta de l'eurodiputat Joan Vallvé fos resposta el dia de Sant Jordi de 1996, per la comissària Mme. Cresson, en el

sentit que només parlen de les «llengües d'ensenyament dels països participants» sense especificar-les, volent així deixar el tema a les mans de les universitats. «No obstant això», acaba, «amb la intenció que la *Guia del candidat de 1997* sigui més clara, es podrà incloure un esment exprés al considerand 11».

Ara bé, és més que clar que el català queda exclòs de la part del Programa destinat a fomentar les aptituds lingüístiques a la Comunitat; i que una interpretació estricta del text no permet, per tant, adduir cap grau de compliment de la Resolució Reding: és a dir, no sembla gens probable que puguin ser finançades, en tant que iniciatives que fomentin l'ensenyament de llengües (i per tant englobables dins el Lingua), iniciatives relacionades amb la llengua catalana en tota la resta d'activitat universitària: la formació de professors de llengua catalana com a llengua estrangera; les trobades de lectors i professors universitaris de català; les activitats relacionades amb el *Certificat internacional de català*, certificat destinat a estudiants estrangers; l'elaboració de cursos adreçats als ciutadans comunitaris que s'instal·len als països catalans; i un llarg etcètera.

Tot i això, i atès que la filologia catalana és una matèria universitària més, és evident que, a l'igual que els antropòlegs, els químics o els biòlegs, es poden fer programes de cooperació interuniversitària (PCI) entre universitats que ensenyen la nostra llengua, en el marc del capítol I del Programa Sòcrates (que continua dient-se Erasmus). Aquesta tasca s'ha de fomentar amb tots els mitjans, utilitzant al màxim els organismes d'abast estatal o supraestatal, com ara l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, l'Anglo-Catalan Society, etc. Pot ser possible, en aquest mateix marc, camuflar la inclusió de la didàctica de la llengua catalana, com una matèria més, en els programes PCI entre el departament de pedagogia de la Universitat de Perpinyà i els seus equivalents en altres universitats catalanes. Actualment, per exemple, la Universitat de les Illes Balears té, per a professors de pedagogia, un Programa Erasmus en marxa amb universitats de llengües dites minoritzades d'altres estats.

El que passa és que la competència en els PCI és duríssima, atès que hi poden concórrer tots els departaments i matèries universitaris.

L'experiència en la preparació del nou programa ens ha d'orientar l'estratègia de cara al futur. De vegades llegim i sentim que els avenços s'aconsegueixen millor sense escarafalls i mobilitzacions. El que és clar en aquest cas, emperò, és que Brusselles resol, amb aquesta decisió, l'únic problema del qual tenia notícia feiaent: el que li han plantejat no els catalans, sinó els estudiants d'altres països que ens han visitat.

El nostre pròxim pas és clar, a la vista dels fets posteriors. A la primera

Guia del candidat corresponent a 1995, de la línia D de Lingua, «Desenvolupament dels instruments per a l'ensenyament de llengües i l'avaluació de les competències lingüístiques» hi ha una constatació sorprenent: tot i que el text de l'acord, publicat al *Diari Oficial de les Comunitats Europees*, és ben clar, pel que fa a les llengües que s'hi poden acollir (només les llengües oficials de la Unió, més l'irlandès i el luxemburguès), ens trobem amb una interessant modificació del text a la *Guia*. En efecte, com qui no fa la cosa, els funcionaris responsables de la seva redacció hi han afegit (pàgina 5) sis paraules (cito literalment de la versió castellana de la *Guia*): «... así como el islandés y el noruego». Pel que es veu, la Comissió pel seu cantó pot anar-hi afegint llengües....

Segons la resposta de Mme. Cresson a què he fet referència abans, «l'irlandès i el noruec s'hi han afegit d'acord amb les condicions de l'Acord sobre l'Espai Econòmic Europeu». Per tant, l'Estat d'Andorra molt possiblement sigui l'única instància mitjançant la qual es podria aconseguir que s'apliqui la Resolució Reding i que el català entri, en igualtat de condicions amb les llengües oficials de la Unió (i, recordem-los, l'irlandès i el luxemburguès), als programes lingüístics de la Unió. La Comissió, que sempre ha considerat que si deixava entrar el català es trobaria amb una allau de peticions de bretons, valacs, sorabs i frisons, tindria aquí una sortida airosa, perquè podria admetre el català com a «llengua oficial d'un estat associat» o «llengua objecte d'un acord bilateral» o una fórmula semblant.

Tot això s'esdevé en el marc d'una Unió que predica la diversitat. Sense anar més lluny, l'article 126 del Tractat de Maastricht (DOCE núm. c224, de 31 d'agost de 1992; p. 46) estableix que «la Comunitat contribuirà al desenvolupament d'una educació de qualitat, fomentant la cooperació entre els estats membres [...], en el ple respecte de [...] llur diversitat cultural i lingüística». Aquest «ple respecte» no obsta perquè continuïn existint, a l'Europa comunitària, llengües de primera i llengües de segona. Pel seu propi bé, la Unió ha d'entendre (i també els Estats, dit sigui de passada!) que un ciutadà que parla una llengua considerada de segona per les autoritats difícilment evitarà la sensació que ell mateix és tractat com a ciutadà de segona per les autoritats que han fet aquesta absurda i burocràtica jerarquia discriminatòria.

